

1990–2002 m. Lietuvos krašto apsaugos politikos raidos analizė

Algirdas Orenius

Lietuvos teisės universitetas
Ateities g. 20, LT – 2057 Vilnius

Lietuvos mokslinė visuomenė iki šiol nepagrįstai mažai dėmesio skiria krašto apsaugos politikai, nors ji turėjo didelės reikšmės ruošiantis Lietuvai stoti ne tik į Šiaurės Atlanto aljansą, bet ir į Europos Sąjungą. Šios politikos veiksmingumas 2002 m. rudenį buvo įvertintas bendrame valstybės politikos kontekste, ir Lietuva buvo oficialiai pakviesta stoti į šias struktūras.

Straipsnyje nagrinėjama viena iš visuminės Lietuvos valstybės politikos sričių – krašto apsaugos politika – jos ypatumai, raida 1990–2002 m., pateikiama politikos raidos periodizacija, numatomos jos plėtros perspektyvos.

Raktažodžiai: politikos novacija, politikos perimamumas, politikos tęstinumas, saugumo laipsnis, veiksmingumas.

Keywords: policy novation, policy continuity, policy succession, security degree, effciveness.

Įvadas

1990–2002 m. Lietuvai buvo ypač svarbūs ir reikšmingi. Per šiuos dešimt metų šalis atkūrė valstybingumą, priėmė naują Konstituciją ir savo veikla įrodė, kad gali būti lygiateisė Vakarų Europos sandraugos ir transatlantinio gynybos aljanso narė.

Šiuo laikotarpiu mokslinė visuomenė daugiausia dėmesio skyrė ekonomikos, socialinės apsaugos, sveikatos priežiūros ir kitoms politikos sritims ir nepagrįstai mažai – krašto apsaugos politikai, kuri, būdama sudėtinė visuminės valstybės politikos dalimi, turėjo didelę įtaką Vakarams priimant sprendimą dėl Lietuvos narystės Europos Sąjungoje ir NATO.

Straipsnyje gvildenamos krašto apsaugos politikos formavimo, įgyvendinimo bei plėtros problemos, įvertinamos ir numatomos jos plėtros perspektyvos narystės NATO kontekste.

1. Krašto apsaugos politikos ypatumai

Krašto apsaugos politika yra neatskiriama ir sudėtinė viešosios politikos dalis. Ji turi būti nagrinėjama ir vertinama bendrame viešosios politikos kontekste, nes krašto apsaugos politika savaip atspindi daugelį viešosios politikos aspektų. Be to, krašto apsaugos politika yra sudėtinė valstybės nacionalinio saugumo politikos dalis ir turi didelę reikšmę užtikrinant nacionalinį šalies saugumą, lemiantį visuomenės ir valstybės raidos bei visapusiško modernizavimo galimybes.

Kuriant ir įgyvendinant krašto apsaugos politi-

ką būtina išspręsti keletą teorinių ir praktinių problemų, susijusių su jos strategijos turinio formavimu bei projektavimo metodų taikymu [1, p. 13]. Iš jų ypač pažymėtinos strategijos sistemiškumo ir kompleksiško problemos.

Kalbant apie krašto apsaugos politikos sistemiškumo ir kompleksiško problemas būtina pabrėžti, kad pati politika bei jos įgyvendinimas yra daugialypis reiškinys, reikalaujantis sisteminio ir kompleksinio suvokimo bei vertinimo.

Kaip sisteminis reiškinys, krašto apsaugos politika pasižymi tuo, kad jos problemų visuma turi būti suvokiama kaip tam tikra bendra sistema, jungianti ir įvairius, kartais net prieštarigus elementus, kuriuos apibūdina [2, p. 49]:

- politikos problemų pobūdis sisteminė prasme (socialinio, ekonominio, ekologinio, demografinio ir kt. pobūdžio);
- politikos problemų raiškos mastai (globali ir vietinė raiška; visuotinė, grupinė, individuali);
- politikos problemų raiškos laike pobūdis (daugkartinės ir vienkartinės; nuolat, periodiškai ar neperiodiškai pasireiškiančios);
- priemonių politikai įgyvendinti pobūdis (politinės, teisinės, organizacinės ir administracinės, sociopsichologinės, ekonominės, techninės ir technologinės, informacinės, karinės) ir kt.;
- politikos priemonių įgyvendinimo procesai ir jų valdymas (strateginis, taktinis ir operatyvinis valdymas).

Be bendrųjų nurodytų bruožų, ši politika turi ir savitų tik jai būdingų ypatumų, kurie lyg ir išskiria ją iš kitų viešosios politikos sričių. Tai:

- šios srities politika atsakinga už specifinio rinkinio klasikinių viešojo sektoriaus gėrybių išdėstymą. Tai viešosios gėrybės, nusakomos neatskiriamumo ir vientisumo deriniu, pavyzdžiui, šalies gynyba [3, p. 43], kuriomis negali pasirūpinti ir jų pateikti privatusis sektorius. Tai dar kartą įrodo, kad krašto apsaugos politika priklauso grynai viešosios politikos sričiai, ir rinkos dėsniai jai netaikytini;
- kadangi krašto apsaugos politika priklauso grynai viešosios politikos sričiai, tai jos įgyvendinimas susijęs tik su išlaidomis, nes nėra procedūros, kuri veiksmingai numatytų jos paslaugų paklausą. Be to, niekas negali pasakyti, kada jos teikiamo kurio nors objekto kokio nors kiekybinio ar kokybinio vieneto ribinė vertė tampa lygi jo ribinėms sąnaudoms [3, p. 133];
- egzistuoja šios politikos produktyvumo problema, nes neįmanoma nustatyti, kiek reikia išteklių, kad būtų pasiektas tam tikras teikiamų paslaugų lygis. Pats paslaugų lygis nustatomas labai sunkiai. Be to, jei teikiamų paslaugų kokybės reikalavimai bus per dideli, tuomet lėšų tai kokybei pasiekti bus skiriama be galo ir be krašto. Todėl ir nesunku iš politikos reikalauti geros paslaugų kokybės, kai nereikia paisyti išlaidų;
- krašto apsaugos politikai būdingas gana didelis slaptumas, susijęs su teikiamų paslaugų specifika, o tai riboja vieną pagrindinių viešosios politikos pranašumų – politikos atvirumą bei skaidrumą ir dėl to sunkiau šias paslaugas kontroliuoti;
- ypatumas, būdingas ne tik Lietuvai, bet ir kitoms Baltijos šalims – krašto apsaugos politikos perimamumas suaugo su politikos novacija [4, p. 505]. Po nepriklausomybės atkūrimo valdžia įžengė į naują veiklos sritį, kurioje anksčiau nesireiškė. Todėl šioje srityje politika turėjo būti kuriama nuo nulio. Dėl šios priežasties iškilo aibės problemų: būtinai įstatymai, lėšos, organizacija, personalas ir kt.;
- politikai būdingas silpnas grįžtamasis ryšis, nes labai sunku realiai nustatyti teikiamų paslaugų lygį ir jų kokybę. Paslaugų kokybę galima įvertinti tik įvykus realiems veiksams, o analitikai, įtikėję ateitimi praecityje, stengiasi nagrinėti įvykius, lyg jie jau būtų įvykę [3, p. 16].

Be abejonės, krašto apsaugos politikoje galima būtų išskirti ir daugiau jai būdingų ypatumų, tačiau galima apsiriboti tik įvardytais, nes jie turi didžiausią įtaką jos formavimui, įgyvendinimui ir vertinimui.

2. Krašto apsaugos politikos raida

Bet kurios srities politika, savo raidoje veikiama įvairių veiksnių, nuolat kinta, keičiasi. Šiai kaitai būdingi du aspektai [4, p. 504]:

- kaita politikos erdvėje, t. y. kaip vyksta politikos tikslų, vertybių, įsitikinimų, prioritetų kaita;
- kaita organizacinėje erdvėje, t. y. kaip vertybių, įsitikinimų, tikslų ir t. t. kaita sąveikauja su organizaciniu arba instituciniu politikos kontekstu.

Be šių aspektų, kai kurie mokslininkai (Hogwoodas ir Petersas) siūlo skirti dar ir keturis politikos kaitos tipus [4, p. 131]:

- *politikos novacija* – kai valdžia susiduria su nauja problema arba sritimi, ir „naujoji politika“, formuojama esamos politikos kontekste;
- *politikos perimamumas* – kai, nekeičiant pamatinių nuostatų ir nenutraukiant ryšio su esama politika, esamos programos keičiamos kitomis;
- *politikos tęstinumas* – kai programos tobulinamos taip, kad esama politika išsilaikytų „ant bėgių“;
- *politikos baigmė* – atvirkščioji novacijos pusė.

Kaitos aspektai bei tipai akivaizdžiausiai pastebimi tam tikrais visos valstybės politikos raidos laikotarpiais. Tokie kaitos aspektai pastebimi ir Lietuvos krašto apsaugos politikoje. Sąlyginai galima būtų išskirti tris Lietuvos krašto apsaugos politikos raidos laikotarpius:

- pirmasis laikotarpis – nuo nepriklausomybės atkūrimo paskelbimo iki okupacinės kariuomenės išvedimo (1990 03 11 – 1993 08 31);
- antrasis laikotarpis – nuo okupacinės kariuomenės išvedimo iki Nacionalinio saugumo pagrindų įstatymo priėmimo (1993 08 31 – 1996 11 16);
- trečiasis laikotarpis – nuo Nacionalinio saugumo pagrindų įstatymo priėmimo (1996 11 16) iki šiol. Šis laikotarpis turėtų baigtis Lietuvai įstojus į NATO.

Krašto apsaugos politikos laikotarpiai glaudžiai susiję su valstybės, atgavusios nepriklausomybę, raida, jos viešosios politikos formavimo ir įgyvendinimo etapais.

Nagrinėjant politiką susiduriama su daugybe pailgų politikos modelių. Viešosios politikos modelių funkcijos yra: išsiaiškinti, suprasti, interpretuoti ir tvarkyti duomenis apie viešosios institucijos sprendimų priėmimą (Peters, 1991). Modelius galima būtų suskirstyti į tokius, kurie sprendimų priėmimą ir įgyvendinimą laiko aplinkos arba išorinių veiksnių funkcija, ir tokius, kurie politikos kūrimą pripažįsta

esant vidinių procesų rezultatu. Tačiau realiai visiškai grynai vienoki arba kitokie modeliai pasitaiko gana retai [3, p. 111].

Pirmasis raidos laikotarpis. Pirmojo krašto apsaugos politikos formavimo laikotarpio modelis daugiau ar mažiau panašus į aplinkos atspindžio idėjos modelį (dažnai dar vadinamą demografiniu modeliu). Aštuntojo dešimtmečio viduryje šis modelis turėjo daug rėmėjų. Pastaruoju metu ši idėja vis labiau kritikuojama dėl nemažai neišspręstų teorinių problemų, susijusių su priklausomų ir nepriklausomų kintamųjų interpretavimu (Alt, Chrystal, 1983). Dabar sunku nustatyti, kodėl pradėdant kurti krašto apsaugos politiką buvo eita šiuo keliu. Galima daryti tik prielaidą, kad taip elgtis greičiausiai vertė bendroji šalies padėtis ir kad tuo metu toks politikos kūrimo būdas buvo ne tik prieinamiausias bei suprantamiausias, bet ir tinkamiausias, nes ir pati viešoji politika buvo kuriama kaip aplinkos veiksmų įtakos funkcija.

Pirmojo laikotarpio krašto apsaugos politikos kaitai politinėje erdvėje būdingas politikos novacijos tipas, nes valstybei ir jos valdžiai po 50 metų pertraukos vėl iškilo krašto apsaugos problema bei reikmė formuoti šios srities politiką. Spręsti problemą buvo sunku dėl išorinių veiksnių (nuolatinis Sovietų Sąjungos politinis ir ekonominis spaudimas bei šantažas, okupacinė kariuomenė šalyje, ribotas tarptautinis pripažinimas ir kt.), kurių dauguma vyravo iki 1991 m. rugpjūčio 19 d. pučo, o atskiri iš jų ir iki laikotarpio pabaigos. Buvo jaučiamas Sovietų Sąjungos noras bet kokia kaina, nesiskaitant su priemonėmis (teroras prieš pasienio postus, Medininkų tragedija ir kt.) grąžinti Lietuvą į savo sudėtį ir parodyti kitoms respublikoms, kas laukia „paklydėlių“, nepaklusnių Sąjungos narių.

Didelę įtaką pasirenkant novacinę krašto apsaugos politikos formavimo tipą turėjo ir tai, kad:

- tarpukario Lietuvos patirtis šioje srityje galėjo būti panaudota tik gana ribotai, nes daugelis jos nuostatų paseno laiko bei turinio atžvilgiu ir nebeatitiko realiai susiklosčiusios situacijos;
- įstatymų leidžiamosios ir vykdomosios valdžiose stigo aukštos kvalifikacijos specialistų bei ekspertų, kurie galėtų prisidėti prie šios srities politikos formavimo;
- vyravo skeptiškas požiūris dėl lietuvių, buvusių sovietinių šios srities specialistų, lojalumo Lietuvai.

Patį kaitos laikotarpį politinėje erdvėje glaustai galima būtų apibūdinti kaip bendrojo politikos požiūrio formavimo bei pirmųjų politikos įgyvendinimo struktūrų ir priemonių pasirinkimo etapą [5].

Atsižvelgiant į to meto situaciją galima teigti, kad pirmojo laikotarpio esminiai uždaviniai, ypač iki 1991 m. rugpjūčio pučo, buvo:

- visiškai atsiriboti nuo Sovietų Sąjungos gynybos srityje;
- išsaugoti šaukiamųjų kontingentą ir neleisti jo išgabenti iš šalies teritorijos [6];
- panaudoti išsaugotą šaukiamųjų kontingentą iš pažiūros „nekaltoms“ funkcijoms vykdyti (valstybės sienoms bei svarbiausiems (strateginiams) objektams apsaugoti, viešajai tvarkai palaikyti ir kt., o ateityje savoms ginkluotoms struktūroms formuoti) ir taip apsaugoti šalies rinką nuo užsienio ekonominės intervencijos;
- užkirsti kelią šalies vertybių neteisėtam gabenimui iš šalies ir kt. [6].

Po rugpjūčio pučo, be esminių uždavinių, iškilo kiti uždaviniai, vėliau tapę daug reikšmingesni [7], tai:

- krašto apsaugos koncepcijos formavimas ir įgyvendinimas;
- krašto apsaugos sistemos sukūrimas, jos darbo planavimas, įstatymų bei kitų teisės aktų projektų rengimas;
- struktūrų krašto apsaugos politikai įgyvendinti kūrimas bei jų veiklos priežiūra ir kt.

Pirmojo laikotarpio politikos kaitai organizacijoje erdvėje būdinga tai, kad jai formuoti ir įgyvendinti įsteigiamas Krašto apsaugos departamentas. 1991 m. lapkritį jis reorganizuojamas į Krašto apsaugos ministeriją.

Krašto apsaugos ministerija, vykdydama nurodytus uždavinius, sukuria pirmąsias ginkluotąsias krašto apsaugos struktūras: Pasienio apsaugos tarnybą, Savanorišką krašto apsaugos tarnybą, Lauko kariuomenės brigadą, svarbių objektų apsaugos padalinius bei būsimųjų kariuomenės rūšių (karinių oro ir karinių jūrų pajėgų) pradmenis. Šios visos struktūros sudaromos savanoriškumo, samdos ir karo prievolės pagrindu.

1991 m. rudenį jaunuoliai pirmą kartą pašaukti į tikrąją Krašto apsaugos tarnybą. Jaunesniesiems karininkams ruošti 1992 m. rudenį įkuriamas Krašto apsaugos karo mokykla. Iki jos įkūrimo karininkai buvo rengiami Kauno karininkų kursuose.

Karinėms struktūroms valdyti, jų veiklai organizuoti bei prižiūrėti įkuriamas Vyriausiasis štabas. Ilgainiui jis pertvarkomas į Generalinį, o vėliau Jungtinį štabą.

Politikai įgyvendinti parengiama pradinė teisinė bazė, reglamentuojanti politikos įgyvendinimo tvarką: Laikinasis krašto apsaugos įstatymas, Laikinasis krašto apsaugos prievolės įstatymas, Laikinasis alternatyviosios tarnybos įstatymas.

Šiuose įstatymuose suformuluojamos pagrindinės Krašto apsaugos politikos vadinamojo valstybingumo atkūrimo laikotarpio nuostatos atsižvelgiant į Lietuvos Respublikos institucijų perimamumo bei tęstinumo principą, numatomos pagrindinės politi-

kos įgyvendinimo struktūros bei vykdytojai [8].

Svarstant įstatymų projektus būta įvairių nuomonių dėl krašto apsaugos struktūros, funkcijų, finansavimo, krašto apsaugos dalinių komplektavimo būdų. Būta nuomonių, kad krašto apsaugos daliniams kurti būtų galima skirti minimalias išlaidas bei minimalias pastangas, tuo tarpu valstybės saugumas turėtų būti grindžiamas tarptautinėmis garantijomis [9]. Taigi kolektyvinės gynybos idėja būdinga jau pirmajam krašto apsaugos politikos formavimo laikotarpiui.

Dar viena svarbi šio laikotarpio aplinkybė – interpretuota ir oficialiai paskelbta krašto apsaugos sąvoka – tai „valstybės veikla, kuria siekiama ginti šalies nepriklausomybę, jos interesus, sienas ir teritoriją“ [8]. Ši krašto apsaugos interpretacija jau iš dalies orientuota krašto apsaugos politikos sistemiškumo ir kompleksiško požiūriu.

Griuvus Sovietų Sąjungai, krašto apsaugos politikos įgyvendinimo sąlygos, ypač dėl pasikeitusios išorės aplinkos (visuotinas pasaulio valstybių diplomatinis pripažinimas, santykių su Rusijos federacija pokyčiai ir kt.), iš esmės pasikeitė. Be to, pasiektas svarbus tarpinis bendrosios politikos tikslas – išvesta okupacinė kariuomenė. Taigi prasidėjo antrasis krašto apsaugos politikos perimamumo bei tęstinumo laikotarpis.

Pirmojo politikos raidos laikotarpio trūkumas – nesugebėta parengti krašto apsaugos koncepcijos – šiam uždaviniui įvykdyti prireikė dar keletu metų.

Antrasis raidos laikotarpis. Vienas svarbiausių šio laikotarpio laimėjimų buvo tas, kad Lietuva krašto apsaugos politikos plėtros politinėje erdvėje galutinai nusprendė siekti narystės kolektyvinėje saugumo sistemoje – NATO.

Svarbiausias šio laikotarpio politinis momentas buvo oficialus Lietuvos Respublikos Prezidento 1994 m. sausio mėn. pareiškimas Briuselyje dėl narystės NATO. Taip buvo patvirtinta pagrindinė politinė nuostata, kad Lietuva savo krašto apsaugos politikos plėtrą griežtai orientuoja kolektyvinės saugumo ir gynybos sistemos kryptimi. Ši nuostata buvo dar kartą pabrėžta 1996 m. lapkričio mėn. priimtame Nacionalinio saugumo pagrindų įstatyme [10], kuris, be kita ko, numatė ir pagrindines krašto apsaugos politikos plėtros gaires.

1995 m. Krašto apsaugos sistemos organizavimo ir tarnybos įstatyme [11] apibrėžiami pagrindiniai krašto apsaugos sistemos ir jos struktūrų uždaviniai. Spręsdama šiuos uždavinius, Krašto apsaugos ministerija:

- vadovauja gynybos politikos įgyvendinimui;
- atsako už krašto apsaugos sistemos plėtrą ir jos pasirengimą ginti valstybę;
- valdo krašto apsaugai ir gynybai skirtus finansinius išteklius, kariuomenės aprūpinimą ginkluote ir technika;

- vykdo tarptautinį bendradarbiavimą gynybos srityje, personalo valdymo politiką ir kt.

Vertindama narystę NATO, kaip pagrindinę priemonę užtikrinant tiek vidaus, tiek išorės regioninę saugumą bei stabilumą, Lietuva skyrė ypač daug dėmesio daugeliui iniciatyvų, konkrečiai orientuotų narystei aljanse pasiekti. Svarbiausios iš jų yra dalyvavimas euroatlantinės partnerystės tarybos bei programos „Partnerystė vardan taikos“ (PVT) veikloje, ypač dalyvavimas rengiant Narystės veiksmų planą bei planavimo ir peržiūros procesuose.

Atsakant į NATO PVT iniciatyvą 1994 m. lapkričio 30 d. buvo pasirašyta pirmoji Lietuvos ir NATO individualios partnerystės programa (*Individual Partnership Programme – IPP*). Ši programa yra viena iš PVT programos dalių, kurią sudaro renginiai, vykstantys arba NATO šalyse, arba šalyse NATO partnerėse. Šiuos renginius galima sąlyginai suskirstyti į: politinio ir karinio bendradarbiavimo renginius. Politinis bendradarbiavimas – tai aukštų pareigūnų susitikimai, konferencijos, seminarai ir kt., karinis – pratybos, kursai, kariškių susitikimai ir kt.

Sudarant IPP iš Partnerystės darbo programas (*Partnership Work Programme – PWP*) parenkami renginiai, atitinkantys krašto apsaugos sistemos plėtros prioritetus. Prioritetinėmis Lietuvos IPP sritimis laikomos:

- oro erdvės stebėjimas ir kontrolė;
- priešlėktuvinė gynyba;
- logistikos sistemos plėtra;
- vadovavimo, kontrolės, ryšių ir informacinės sistemos įdiegimas (C 3);
- karinis švietimas, lavinimas ir doktrina.

Krašto apsaugos struktūros kasmet dalyvauja 140 renginių, įskaitant pratybas. 60 proc. iš jų yra tiesiogiai susijusios su Narystės veiksmų plano (*Membership Action Plan – MAP*), Planavimo ir peržiūros proceso (*Planning and Review Process – PARP*) įgyvendinimu.

Krašto apsaugos politika plėtojama ir organizacinėje erdvėje. Tobulinamos organizacinės krašto apsaugos sistemos struktūros, konkretizuojamos jų funkcijos: įvedama Konstitucijos numatyta kariuomenės vado institucija, Pasienio apsaugos tarnyba perduodama Vidaus reikalų ministerijai ir pertvarkoma į pasienio policiją. Reorganizuojami: Jungtinis štabas – į Gynybos štabą, Krašto apsaugos mokykla – į Lietuvos karo akademiją, kurioje karininkai pradeda rengti pagal universitetines programas, Kauno karininkų kursai – į Puskarininkų mokyklą. Pertvarkant minėtas mokymo įstaigas sukuriamas karinio personalo rengimo sistemos pagrindas.

Krašto apsaugos karinės struktūros pradeda dalyvauti taikos palaikymo operacijose Kroatijoje, Bosnijoje, įvairiose bendrose su NATO šalimis pratybo-

se, organizuoja panašias pratybas Lietuvos teritorijoje, įgauna ir kaupia dalyvavimo taikos operacijose bei pratybų organizavimo patirtį.

Šis laikotarpis krašto apsaugos politikos plėtrai ypatingas dar ir tuo, kad po daugelio metų pertraukos Lietuva vėl sugrįžo į globalios saugumo sistemos terpę kaip visateisė sistemos narė.

Trečiasis raidos laikotarpis. Trečiasis krašto apsaugos politikos raidos laikotarpis gali būti apibūdinamas kaip intensyvi krašto apsaugos sistemos kaita siekiant galutinai suderinti visus politinius bei organizacinius politikos elementus su atitinkamais aljanso elementais. Šiam laikotarpiui ypač būdingos šios prioritetinės raidos kryptys: tarptautinis bendradarbiavimas; krašto apsaugos struktūrų aprūpinimas ginkluote, kovine ir kita technika; personalo rengimas. Veiklos efektyvumas priklausė nuo šias kryptis įgyvendinančių struktūrų finansavimo.

Šio laikotarpio akcentas – tarptautinis bendradarbiavimas. Jis tampa viena svarbiausiu gynybos politikos raidos dalimi. Bendradarbiaujant buvo numatyta [12, p. 13]:

- stiprinti gynybines galias;
- didinti sąveiką su NATO;
- skatinti pasitikėjimą ir saugumą tarp valstybių, didinti indėlius į tarptautines taikos operacijas.

Siekama bendradarbiauti su visomis panašias vertybes išpažįstančiomis valstybėmis visoje politinėje erdvėje. Pagrindinis bendradarbiavimo principas – santykių skaidrumas, jų atitiktis Lietuvos krašto apsaugos politikos tikslams. Todėl pagrindinės bendradarbiavimo partnerės yra NATO ir ES narės bei šios narystės siekiančios valstybės.

Tuo tikslu sudaromi dvišaliai karinio arba gynybinio bendradarbiavimo susitarimai su 25 užsienio valstybėmis, kasmet su daugeliu šalių sudaromi dvišalio bendradarbiavimo planai. Plečiamas gynybos atašė tinklas, akredituoti aštuoni kariniai atstovai 16-ai NATO šalių ir devynioms šalims partnerėms, skiriami kariniai atstovai prie NATO ir ES.

Viena svarbiausių tarptautinio bendradarbiavimo sritimi lieka tarptautiniai kariniai projektai. Tokie projektai vykdomi su Estija, Latvija, Lenkija ir kitomis šalimis. Jie pritraukia daugelio Vakarų valstybių paramą, sudaro Lietuvai gerą įvaizdį tarptautinėje arenoje, stiprina nacionalines gynybines galias ir didina sąveiką su NATO [12].

2001 m. rugsėjo 11 d. įvykiai taip pat turėjo didelės įtakos krašto apsaugos politikai. Lietuva pasmerkė teroristų atakas, išreiškė savo solidarumą bei paramą JAV ir NATO, taip pat pareiškė savo pasiryžimą kartu su tarptautine bendrija stoti į kovą su terorizmu. Lietuva parėmė Šiaurės Atlanto tarybos sprendimą taikyti Vašingtono sutarties 5 straipsnį

teroristinių atakų JAV atžvilgiu, prisijungė prie Europos Sąjungos tarybos nutarimų ir veiksmų plano. Lietuvos Vyriausybė priėmė nutarimą dėl Jungtinių Tautų Saugumo Tarybos rezoliucijų Nr. 1333 ir Nr. 1373 įgyvendinimo priemonių. Šis nutarimas, be kita ko, skatina valstybes suintensyvinti keitimąsi informacija, susijusia su teroristine veikla.

Jau yra pasirašytos 8 iš 12 konvencijų, susijusių su antiterorizmu. 7 iš jų ratifikuotos ir numatyta prisidėti prie kitų keturių.

Nacionaliniu lygmeniu 2002 m. pradžioje priimta Nacionalinė kovos su terorizmu programa, kuri numatė vidutinės trukmės bei ilgalaikes antiteroristines priemones. Ją sudaro per 50 įvairių priemonių, apimančių teisinius, kriminalinius, finansinius, žvalgybos ir operatyvinius veiksmus. Priemonių įgyvendinimo terminai – nuo 3 mėnesių iki 2 metų.

Organizacinėje erdvėje, atsižvelgiant į pokyčius strateginėje aplinkoje, ekonomikoje bei į tarptautinius išpareigojimus, 2001 m. pradėta reformuoti viena iš pagrindinių gynybinių struktūrų – kariuomenę. Pagrindinis reformos tikslas – rasti optimalią pusiausvyrą turimų išteklių bei pajėgumų, reikalingų šalies gynybai bei tarptautiniams išpareigojimams vykdyti. Reformą numatoma baigti 2006 m. pabaigoje. Tačiau įstojus į NATO reformos prioritetai gali iš esmės keistis.

Stiprinant šalies gynybines jėgas prioritetą skiriamas Lauko kariuomenei. Jos koviniai daliniai bei padaliniai turėtų būti nedideli, mobilūs, gerai parengti ir moderniai apginkluoti. Lauko kariuomenė, karo metu sustiprinta rezervo padaliniais, turėtų sudaryti pagrindinę karinės gynybos jėgą.

Kartu numatoma turėti nedideles, gerai parengtas ir tinkamai apginkluotas Karines oro ir Karines jūrų pajėgas.

NATO šalių pajėgų pavyzdžiu numatyta sudaryti bendrą valdymo sistemos pagrindą, kuris apimtų visus tris lygius: strateginį, operacinį ir taktinį. Numatyta baigti formuoti Lauko kariuomenės štabą remiantis reikalavimais, kuriuos kelia NATO vadovavimo ir kontrolės sistema. Toliau standartizuojamos vadovavimo ir mokymo procedūros.

Įgyvendinus reformą Lietuvos ginkluotosios pajėgos taikos metu sudarytų apie 18 000 žmonių (įskaitant civilius), karo atveju numatomas rezervas - 25 000 žmonių [12].

Aprūpinimas ginkluote, kovine ir kita technika. Vienas iš esminių Krašto apsaugos sistemos uždavinių yra sistemos struktūrų aprūpinimas ginkluote ir įranga. Visas struktūras siekiama aprūpinti patikima, NATO reikalavimus atitinkančia ginkluote, kovine bei kita technika. Įsigijimų politika pagrįsta trimis kokybiniais principais:

- racionalių įrangos ir amunicijos įvairovės mažinimu;

- gynybos biudžeto lėšų taupymu;
- sąveikos su NATO didinimu.

Esmine modernizacijos proceso prielaida laikomas NATO standartizacijos susitarimo (*Standardisation Agreement – STANANG*) įgyvendinimas ir pritaikymas. Ginkluotei ir kitai įrangai įsigyti planuojama skirti apie 20-25 proc. krašto apsaugos sistemai numatytų lėšų, iš jų 60-65 proc. – Nuolatinės parengties brigados projektams įgyvendinti.

Personalo rengimas. Personalo politikos tikslas – užtikrinti krašto apsaugos sistemos poreikio patenkinimą ir veiksmingą turimo personalo panaudojimą. Krašto apsaugos sistemoje tarnauja privalomosios pradinės ir profesinės karo tarnybos kariai, kariai savanoriai, taip pat civilinės krašto apsaugos tarnybos ir kiti valstybės tarnautojai.

Personalui rengti sukurta personalo rengimo sistema, kurią sudaro:

Generolo Jono Žemaičio Lietuvos karo akademija – valstybės karininkų rengimo bei kvalifikacijos kėlimo aukštoji karo mokykla. Ją baigę kariūnai įgyja politikos mokslų arba vadybos bakalauro laipsnį ir motorizuotų pėstininkų būrio vado kvalifikaciją. Jiems suteikimas leitenanto laipsnis;

Puskarininkių mokykla – rengia seržantus ir puskarininkius pagal vadų kompleksinio rengimo 3-jų pakopų vadų rengimo programas: seržantus ir puskarininkius specialistus – pagal vadybos ir specialybių programas; instruktorius – pagal instruktorių programas; aktyviojo rezervo karininkus, puskarininkius ir seržantus. Kelia karių kvalifikaciją bendrojo lavinimo kursuose;

Karo inžinerijos mokykla – rengia inžinerijos specialistus kariuomenei;

Mokomasis pulkas – vykdo: pradinės privalomosios karo tarnybos karių, kandidatų į profesinę karo tarnybą bei profesinės karo tarnybos karių pagrindinį karinį mokymą; aukštųjų mokyklų absolventų karinį mokymą; pagrindinio mokymo instruktorių rengimą ir tobulinimą bei kt.;

Karių profesinio tobulinimo centras – organizuoja profesinės karo tarnybos karių, rezervo karių, krašto apsaugos sistemos tarnautojų, valstybės ir savivaldybių institucijų, įstaigų, įmonių ir organizacijų vadovų, jų įgaliotų asmenų pareigūnų ir darbuotojų, kitų Lietuvos piliečių mokymo ir kvalifikacijos kėlimo kursus, seminarus bei konferencijas;

Anglų kalbos mokymo centrai – rengia intensyvaus anglų kalbos mokymo kursus I – III kalbos mokėjimo lygiais pagal NATO standartinius STANAG 6001 reikalavimus.

Be to, personalas siunčiamas mokytis į užsienio valstybes – Daniją, Didžiąją Britaniją, JAV, Kanadą, Lenkiją, Olandiją, Prancūziją ir kitas šalis. Per metus į užsienio valstybes mokytis įvairaus lygio ilges-

niuose kaip vieno mėnesio kursuose siunčiama apie 200 karių ir valstybės tarnautojų.

Kariuomenės, kaip vienos pagrindinių krašto apsaugos sistemos dalies, personalas rengiamas remiantis Lietuvos kariuomenės tradicijomis, modernia doktrina, šiuolaikiniu karybos mokslu ir demokratinių valstybių patirtimi. Kariuomenės personalas ugdomas formuojant kario asmenybę, pilietiškumą ir patriotizmą, kario etiką. Centralizuota mokymo ir doktrinų valdymo sistema aprėpia visos kariuomenės privalomosios ir profesinės karo tarnybos karių rengimą pagal standartizuotas programas. Kariuomenės mokymo doktrinų valdybos veikla aprėpia vienodą karių rengimą visose kariuomenės mokymo bei vadų ir specialistų tobulinimo įstaigose.

Rengiant karius ir valstybės tarnautojus prioritetai teikiami:

- karių kvalifikacijai;
- būrių, kuopų ir bataliono vadų rengimui;
- puskarininkių rengimui;
- valstybės tarnautojų įvadiniam mokymui;
- anglų kalbos mokymui;
- aktyviojo kariuomenės rezervo būrių vadų rengimui aukštųjų mokyklų studentų ir absolventų vadų kursuose.

Išnagrinėjus personalo rengimo prioritetus tenka konstatuoti, kad daugiausia dėmesio skiriama karinių specialistų rengimui, o valstybės tarnautojams, dirbantiems krašto apsaugos sistemoje (jų skaičius sistemoje gana didelis), numatytas tik įvadinis mokymas. Todėl galima teigti, kad valstybės tarnautojai traktuojami tik kaip pagalbiniai, techniniai darbuotojai, nors daugelis jų dirba struktūrose, kurios tiesiogiai dalyvauja ir formuojant krašto apsaugos politiką, ir ją įgyvendinant.

Krašto apsaugos politikos finansavimas. Sudėtingiausia situacija dėl krašto apsaugos sistemos finansavimo buvo antruoju krašto apsaugos politikos plėtros laikotarpiu, nes 1993–1996 m. buvo skirta tik 0,48 – 0,57 proc. BVP. po 1996 m. asignavimai didėjo ir tik 1999 m. sumažėjo iki 1,05 proc. BVP, o 2001 m. pasiekė 1,95 proc. BVP. Įvertinus padėtį, kaip buvo sprendžiami esminiai krašto apsaugos politikos uždaviniai, galima teigti, kad, išskyrus minėtus trejus metus, lėšų politikai įgyvendinti užteko.

Siekiant užtikrinti šalies gynybos politikos plėtros tęstinumą, 2001 m. gegužės mėnesį Lietuvos parlamentinės partijos pasirašė susitarimą dėl Lietuvos gynybos politikos 2001-2004 m. Šiuo susitarimu buvo patvirtinta nuostata, kad gynybos išlaidos nuo 2002 m. sudarys 2,0 proc. BVP ir iki 2005 m. nemažės [12, p. 71].

Siekiant užtikrinti racionalų, efektyvų ir tikslingą išlaidų planavimą bei panaudojimą krašto apsaugos sistemoje diegiama planavimo, programų ir biudžeto sistema, kuri iš esmės atitinka Vyriausybės

patvirtintą strateginio planavimo metodiką. Pagrindiniai šios sistemos tikslai yra:

- aiškiai ir teisingai suformuluoti tikslus, uždavinius ir siektinus rezultatus visiems krašto apsaugos sistemos padaliniams;
- lėšas skirti tik nustatytoms užduotims vykdyti ir konkrečiam rezultatui siekti;
- įvertinti galimas alternatyvas, pagrįsti planuojamų išlaidų efektyvumą;
- įgyvendinti krašto apsaugos politikos, planų ir išlaidų skaidrumo politiką;
- kontroliuoti pasiektą rezultatą ir panaudotus išteklius;
- siekti suderinamumo su NATO planavimo procesu.

Pagrindiniai dokumentai, nustatantys ilgalaikius ir trumpalaikius sistemos strateginius tikslus, taikos, ir karo meto užduotis, kariuomenės struktūrą bei planuojamo laikotarpio užduotis, yra šie:

Lietuvos nacionalinio saugumo strategija, apibrėžianti valstybės interesus, pagrindinius nacionalinio saugumo tikslus ir jos įgyvendinimo priemones;

Lietuvos karinės gynybos strategija, numatanti, kokiais atvejais ir kaip karinė jėga gali būti naudojama;

Ginkluotųjų pajėgų planavimo prielaidos, numatančios visuotinio karinio pasirengimo ir išsilaikymo reikalavimus, ir yra pagrindas rengti ilgalaikes valstybės saugumo programas;

Ilgalaikės valstybės saugumo stiprinimo programos – dešimties metų krašto apsaugos sistemos plėtros kryptys;

Krašto apsaugos sistemos plėtros gairės – tai kasmetinis planavimo dokumentas, numatantis plėtros kryptis bei prioritetinius uždavinius trejiems metams;

Krašto apsaugos sistemos plėtros planas – trumpalaikio planavimo dokumentas, rengiamas vadovaujantis krašto apsaugos sistemos plėtros gairėmis ir nustatantis konkrečias užduotis, tikslus, struktūrą ir maksimalias kiekvienos programos asignavimų sumas.

Planuojant biudžetą vadovujamasi šiais pagrindiniais principais (2002 m. biudžetas):

- maksimaliai panaudoti jau sukurtą ir veikiančią kariuomenės infrastruktūrą; pirmiausia užbaigti pradėtus objektus, o naujų struktūrų steigimą atidėti vėlesniam laikui;
- vykdyti tik tuos infrastruktūros plėtros projektus, kurie susiję su tarptautinėmis sutartimis ir partnerių materialine parama;
- išlaikyti proporcingą paprastųjų ir nepaprastųjų išlaidų santykį įvertinant sistemos išlaidų padidėjimą dėl investicinių projektų įgyvendinimo;
- personalo išlaikymo išlaidos neturi viršyti 50 proc. KAM biudžeto;

- KAM programos ir biudžetas yra parengti taip, kad užtikrintų Pasirengimo narystei NATO programos ir partnerystės tikslų įgyvendinimą.

Strateginiams tikslams pasiekti ir nustatytoms užduotims įgyvendinti 2002 m. patvirtinta 12 programų. Pagal programų tikslus bei struktūrą pirmosioms šešioms, tiesiogiai susijusioms su gynybinio pajėgumo stiprinimu, programoms skirta apie 85 proc. viso KAM biudžeto, kitoms programoms, palaikančioms gynybinį pajėgumą, – apie 15 proc. KAM biudžeto.

3. Krašto apsaugos politika ir visuomenė

Krašto apsaugos politikos formavimą reglamentuoja Lietuvos Respublikos Konstitucijos, Nacionalinio saugumo strategijos ir Lietuvos Respublikos nacionalinio saugumo pagrindų įstatymo nuostatos. Krašto apsaugos struktūroms taikomas demokratinės civilių kontrolės principas.

Ši kontrolė pagrįsta keliais pagrindiniais principais:

- veiksminga karių bei visų krašto apsaugos sistemos tarnautojų subordinacija civilinei valdžiai teisiniais ir instituciniais pagrindais;
- karių politiniu neutralumu, reglamentuojamu tam tikrais apribojimais bei vidine organizacijos (profesine) etika;
- civilinės valdžios nesikišimu į karinio pobūdžio veiklą, susijusia su aiškiai profesiniu kariniu pasirengimu.

Lietuvos Respublikos Seimas yra viena pagrindinių institucijų, vykdančių demokratinės civilinės kontrolės funkcijas. Atsižvelgdamas į gynybos struktūrą, jis įstatymu nustato bendrą metinį reguliarios kariuomenės ir aktyviojo rezervo skaičių bei būtiną aukštesniųjų karininkų skaičių. Valstybės gynybos taryba, kurios daugumą sudaro civiliai, svarsto pagrindinius gynybos principus bei kryptis, svarsto ir teikia Lietuvos Respublikos Prezidentui, Seimui, Vyriausybei rekomendacijas dėl tarptautinių sutarčių ir susitarimų gynybos bei kitais klausimais.

Pagal demokratinės civilių kontrolės principą operacinio vadovavimo karinėms operacijoms ir kitiems gynybos veiksams grandinė prasideda nuo Respublikos Prezidento, kuris yra ir Vyriausiasis ginkluotųjų pajėgų vadas. Valstybės gynybos civilinė vadovybė yra Lietuvos Respublikos Prezidentas bei krašto apsaugos ministras.

Visuomenės ir krašto apsaugos struktūrų bendradarbiavimas stiprina demokratiją bei padeda įgyvendinti krašto apsaugos politiką. Tam, kad būtų išlaikytas demokratinis krašto apsaugos sistemos principas, ji turi būti atskaitinga, o jos politika – skaidri. Šalies gynybinės galios gali būti stiprinamos tik remiant visuomenei. Nuolatinis visuomenės ir krašto

apsaugos struktūrų bendradarbiavimas yra gyvybiškai svarbus visai gynybos sistemos plėtrai.

Glaudus krašto apsaugos sistemos ir visuomenės bendradarbiavimas turėtų tapti šalies gynybos pagrindu bei krašto apsaugos politikos objektu, nes tik turėdama nuolatinę visuomenės paramą gynybos sistema gali pasiekti aukščiausią kovinės parengties lygį, išnaudoti visas savo galias bei veiklos galimybes karo atveju.

Šiuo metu Krašto apsaugos ministerija vykdo aktyvią ryšių su visuomene stiprinimo programą, kurios pagrindiniai elementai yra:

- visuomenės informavimas apie krašto apsaugos sistemos veiklą bei integracijos į NATO pranašumus;
- tiesioginis krašto apsaugos sistemos darbų visuomenei pristatymas organizuojant įvairias priemones (atvirų durų dienas, paramą savivaldybėms, švietimo įstaigoms bei kitoms organizacijoms);
- nevyriausybinių organizacijų veiklos, atitinkančios krašto apsaugos sistemos tikslus, skatinimas ir rėmimas.

Tačiau apibendrinus visuomenės ir krašto apsaugos sistemos santykių formas tenka apgailestauti, kad visuomenė dar nedaro reikiamos įtakos formuojant krašto apsaugos politiką. Pažymėtina, kad čia vis dar vyrauja vienpusiškumas, dažniausiai pagrįstas Krašto apsaugos ministerijos iniciatyva ir priemonėmis, visuomenė, formuojant krašto apsaugos politiką lieka, pasyvi, nors šios politikos įgyvendinimas gula didžiule mokesčių našta ant jos pečių. Pagrindine pasyvumo priežastimi laikytina ilgalaikė sovietinė gynybos politikos slaptumo bei uždarumo tradicija, iki šiol užsilikusi didelės Lietuvos, ypač provincijos, visuomenės dalies sąmonėje. Todėl būtina įvairiais būdais bei metodais naikinti šį žalingą reliktą ir siekti plataus visuomenės dalyvavimo formuojant bei įgyvendinant krašto apsaugos politiką.

4. Krašto apsaugos politikos vertinimo problemos

Vis labiau aiškėjant, kad daugelyje sričių politika nepasiekia savo skelbtų tikslų arba kad tie tikslai nėra tiksliai suformuluoti, viešosios politikos tyrinėtojų dėmesys nuo politikos planavimo vis labiau krypsta į jos rezultatus. Tapo aišku, kad tyrinėjant viešąją politiką vis plačiau pripažįstami efektyvumo, programų paslaugų rezultatyvumo (veiksmingumo), žmogiškųjų išteklių valdymo tobulinimo, griežtesnės priežiūros ir vertinimo reikalavimai. Ypač pabrėžiamas politikos vertinimas.

Egzistuoja daugybė vertinimo sąvokos apibrėžimų. Gerą bendrą apibrėžimą pateikia T. Dey: verti-

nimas yra „viešosios politikos padarinių išsiaiškinimas“ (Dye, 1987:351).

Kitas žinomas politikos vertinimo ekspertas C. Weissas (1972:6) argumentuoja, jog vertinimą nuo kitų politikos analizės formų skiria bent šešetas požymių:

- vertinimas skiriamas sprendimų priėmėjams, tad jis vykdomas problemas nagrinėjant taip, kaip jas apibrėžia sprendimų priėmėjai, o ne tyrinėtojai;
- savo pobūdžiu jis yra vertybinis, nes programos tikslais paremtu tyrimu siekiama įvertinti rezultatą;
- tokie tyrimai dažniausiai vyksta politinėje, o ne akademinėje aplinkoje;
- tarp tyrinėtojų ir praktikų dažnai kyla konfliktų;
- išvados paprastai neskelbiamos;
- tyrinėtoją gali saistyti priklausomybė nuo finansuojančios institucijos.

Vertinimo analizė turi bent du aspektus: kaip politika vertinama pagal jos skelbiamus tikslus ir kaip ji vertinama pagal realius padarinius.

Politikos vertinimo analizė gali būti atlikta pagal skirtingas metodikas, kuriomis mėginama išsiaiškinti:

- politikos naudos ir kaštų santykius;
- politikos veiksmingumą;
- politika arba programa gali būti įvertinama atliekant eksperimentus.

Krašto apsaugos politiką vertinti pagal pirmąją metodiką gana problemiška dėl sunkumų nustatant politikos naudos kiekybinius kriterijus. Ši problema kyla dėl ypatingos teikiamų paslaugų specifikos, nes šioje veiklos srityje neveikia „pajamų ir išlaidų“ principas.

Taikant trečiąją metodiką kyla keletas problemų, iš kurių pati svarbiausia, „... kad šioje paslaugų srityje eksperimentą riboja jo atlikimo bei valdymo problemos (Dye, 1987:368-369). Akivaizdu, kad eksperimentui sukurti tokią aplinką, kuri atitiktų ekstremalias krašto apsaugos sistemos funkcionavimo sąlygas nei teoriškai, nei praktiškai neįmanoma.

Todėl krašto apsaugos politikai vertinti iš minėtų trijų metodikų geriausiai tinka antroji. Ją taikant galima įvertinti politikos veiksmingumą, o faktinį atskiros srities politikos (programos) veiksmingumą apibrėžia laipsnis, kuriuo pasiekiamas užsibrėžtas tikslas (A. Etzioni, 1964: 6).

Jau buvo minėta, kad pagrindinis krašto apsaugos sistemos tikslas – ginti valstybės interesus, nepriklausomybę, sienas bei teritoriją, o tai tas pats, kas sukurti tokią gynybos sistemą, kuri sudarytų sąlygas šiam tikslui pasiekti.

Kuriant gynybos sistemą, formuluojant jos stra-

tegią numatomi ištekliai jai įgyvendinti. Todėl strategija jau jos formulavimo metu turi būti įvertinta taip, kad numatytų strategijos įgyvendinimo eigą (įgyvendinama iš karto arba atskirais etapais); išteklių kiekį kiekvienam etapui ir visai strategijai. Jei strategija įgyvendinama keliais etapais, turi būti numatyta, ko siekiama kiekvieno etapo pabaigoje ir ko siekiama įgyvendinus visą strategiją. Be to, neatlikus įvertinimo sunku ir neįmanoma kontroliuoti strategijos įgyvendinimo eigą, valdyti jos įgyvendinimo procesą. Be kita ko, įvertinimas tampa savotiška savianalizės ir atsakomybės priemone viešojo sektoriaus organizacijoms, dalyvaujančioms įgyvendinant strategiją. Įvertinimo rezultatai taip pat gali būti panaudoti kaip savos rūšies ataskaita mokesčių mokėtojams už jų lėšų, skirtų strategijai įgyvendinti, panaudojimą. Be to, tai galėtų būti viena iš priemonių, užtikrinančių demokratinę civilių kontrolę ir veiklos skaidrumą [2].

Tačiau norint įvertinti strategiją jau pasirinktąja metodika tenka išspręsti vieną gana sudėtingą problemą – pasirinkti tinkamus jos vertinimo kriterijus (rezultatyvumo rodiklius), atitinkančius gynybos sistemos funkcionavimo sąlygas.

Sistemos funkcionavimo sąlygas būtina apibrėžti tam, kad būtų galima nustatyti gynybos sistemos funkcionavimo specifiką. Šią specifiką apibūdina trys savitos valstybės būsenos – taikos metas, nepaprastoji padėtis ir karo padėtis. Į jas valstybė gali pereiti laipsniškai arba tiesiog į karo padėtį, peršokdama nepaprastosios padėties būseną. Šios būsenos pagal turinį bei valdymo pobūdį iš esmės labai skirtingos [13, p. 14]. Dėl šių pačių priežasčių ir gynybos sistemos funkcijoms, ir struktūrai būdingos ypatybės, į kurias būtina atsižvelgti renkantis vertinimo kriterijus.

Taikos metu pagrindinės gynybos sistemos funkcijos yra įgyvendinti tokias priemones, kurios suteiktų galimybę jai per minimaliai trumpą laiką pakeisti sistemos būseną, kuri atitiktų nepaprastąją arba karo padėtį. Todėl ir vertinimo kriterijai galėtų būti *laikas*, kurio reikia tam pakeitimui atlikti, ir šalies *saugumo laipsnis*, pasiektas tam pakeitimui įvykus.

Pirmasis kriterijus gana aiškus ir suprantamas. Jo esmė – bendros laiko sąnaudos tiems ar kitiems veiksams (priemonėms atlikti). Jos lyginamos su etaloninėmis, iš anksto sistemai nurodytomis (apskaičiuotomis). Tuo atveju, jei jos viršija pastarąsias, sistema veikia blogai, ir jos veiklą būtina daugiau ar mažiau keisti.

Antrasis kriterijus išsamiau apibūdinta pasiektos tikslo laipsnį, tačiau suvokiamas šiek tiek sunkiau, nes yra gana abstraktus, jo neįmanoma išmatuoti konkrečiais mato vienetais (valandomis, kilogramais, metrais bei kitaip). Šis kriterijus apibūdina reiškinio pasireiškimo laipsnį (pvz., žmogaus fizinė būklė, kuri gali būti labai gera, gera, vidutinė, patenkinama, blo-

ga; lygiai kaip ir sveikata bei kt.) [15]. Laikantis pavyzdžio analogijos saugumo laipsnio gradacija galėtų būti – *žemas, vidutinis, aukštas (visiškas)* laipsnis, o kiekvienas iš jų galėtų turėti atitinkamai konkretų turinį. Toks kriterijus sukonkretintų sistemos įvertinimo galimybes, padėtų išvengti nepagrįstų poliinių įvertinimų – „sistema gera“ arba „sistema bloga“ ne tik gynybos, bet ir kitų sistemų atžvilgiu, nes tikroji gynybos sistemos kokybė gali būti įvertinta tik realių veiksmų sąlygomis. Konkretų kiekvieno gradacijos laipsnio turinį galėtų suformuluoti politikai kartu su gynybos srities ekspertais.

Teisingai suformulavus kriterijaus lygių turinį, galima būtų vertinti kiekvieno politikos raidos etapo veiksmingumą.

Atlikus sistemos vertinimą ir gautus vertinimo rezultatus palyginus su valstybės galimybėmis galima nustatyti, kokį realų saugumo laipsnį valstybė gali įgyvendinti pati savarankiškai – nuo to priklausys ir gynybos sistemos konfigūracija, t. y. ar politikos numatyta sistema bus tik nacionalinė (kaip Izraelio, JAV, Rusijos Federacijos ir kitų panašių šalių), ar ji bus jungiama į regioninę arba kitokią kolektyvinės gynybos sistemą. Toks pagrindimas galutinai išsklaidytų visas visuomenės abejones dėl valstybės vykdomos politikos gynybos srityje, būtų papildomas skaidrumo požymis mokesčių mokėtojams. Be to, visuomenei būtų pateiktos savotiškos alternatyvos. Viena jų – nacionalinei, aukštą saugumo laipsnį garantuojančiai gynybos sistemai išlaikyti būtinos papildomos lėšos, kurių galima gauti tik didinant mokesčius arba mažinant kitų programų finansavimą. Kita – aukštesnį saugumo laipsnį galima pasiekti jungiantis į kolektyvines gynybos sistemas ir tik nežymiai didinant išlaidas.

Vertinant Lietuvos krašto apsaugos politikos veiksmingumą galima būtų teigti, kad šiuo metu krašto apsaugos politika, įgyvendinusi esminius savo uždavinius, galėtų užtikrinti vidutinį saugumo laipsnį (autorius nuomonė). Pasiiekti aukštesnį saugumo laipsnį nacionalinėmis priemonėmis problemiška ir netikslinga, nes nacionalinis gynybinis šalies potencialas pernelyg mažas. Tai dar vienas ir turbūt svarbiausias argumentas siekti aukštesnio saugumo laipsnio jungiantis į kolektyvinę gynybos sistemą.

Gilesnis krašto apsaugos politikos vertinimas šiame straipsnyje nepateikiamas dėl informacijos stokos (tai riboja krašto apsaugos sistemos informacijos slaptumo laipsnis).

Tenka konstatuoti, kad iki šiol dar nebuvo įvertintas krašto apsaugos politikos veiksmingumas oficialiai pateikiant naudotus vertinimo kriterijus bei metodikas, atvirai paskelbiant vertinimo rezultatus. Apsiribojama atvykstančių NATO ir šalių partnerių ekspertų karinių struktūrų pasirengimo vertinimais, o jų vertinimo rezultatai pateikiami kaip bendros iš-

vados – „pasiruošimo lygis aukštas“, „padaryta nemaža pažanga“ ir pan. Tokios išvados trikdo mokesčių mokėtoją, nes jam sunku suvokti, ką tai reiškia ir ką dar būtina padaryti, kad jis būtų saugesnis. Be to, esant tokiai padėčiai visuomenėje formuojasi nuomonė, kad nuo jos kažkas slepiama, politika nėra skaidri, ir sudaromas precedentas dėl krašto apsaugos sistemos biudžeto dydžio vertinimo bei keitimo jo mažinimo linkme, sutauptas lėšas skiriant kitoms sritims finansuoti.

5. Krašto apsaugos politikos strateginiai uždaviniai ir perspektyvos

Akivaizdu, kad šiuolaikinė valstybės politinė, socialinė, ekonominė, technologinė raida yra ne tik labai sudėtinga, bet ir prieštaringa. Intensyviai vykstančių pokyčių sąlygomis atsiskleidžia daugybė įvairiausio pobūdžio problemų, reikalaujančių konstruktyvių sprendimų. Be to, daugelis problemų, tarp jų ir labai sudėtingų, gali pasireikšti ir netgi gana tolimoje ateityje kaip neišvengiamos šiuo metu vykstančių pokyčių pasekmės. Todėl jos reikalauja adekvačių prevencinių sprendimų ir priemonių, įgyvendintinų jau dabar.

Taigi plėtojant krašto apsaugos politiką būtina remtis strateginėmis ilgalaikės raidos nuostatomis, jas derinti su ilgalaikiais valstybės plėtros tikslais, tinkamai įvertinti nacionalinius šalies interesus, užtikrinti įvairių politikos raidos trajektorijų bei plėtros fazių perimamumą ir tęstinumą. Dėl strateginių ilgalaikės raidos idėjų ir nuostatų parengimo ir pagrindimo būtina kompleksiskai įvertinti valstybės ilgalaikės raidos dėsningumus, ypač daug dėmesio skirti svarbiausioms šią raidą veikiančioms aplinkybėms bei tos raidos valdymo galimybėms [16, p. 34].

Kryptinga veikla plėtojant krašto apsaugos politiką neįmanoma be atitinkamų strateginių sprendimų bei strateginio pagrindimo. Ilgalaikių politikos plėtros tikslų bei būdų šiems tikslams įgyvendinti numatymas, nuodugnus parengimas priemonių, skirtų pasireiškusioms arba ateityje galinčioms pasireikšti problemoms spręsti, turi būti suvokiamas kaip krašto apsaugos plėtros strategijos parengimas. Rengiant tokią strategiją būtina atsižvelgti į perspektyviąją valstybės būseną ir *idealiu*oju laikytiną valstybės būvio modelį bei valstybės perėjimą iš esamos padėties į *idealią*ją.

Jau pirmoji krašto apsaugos interpretacija, pateikta Laikinajame krašto apsaugos prievolės įstatyme, leidžia teigti, kad krašto apsauga apskritai asocijuojasi su šalies gynybos sistema. Viena ir kita suvokiama kaip „valstybės veikla, kuria siekiama ginti valstybės nepriklausomybę, jos interesus, sienas, teritoriją“. Tai reiškia, kad esminis ir svarbiausias krašto apsaugos uždavinys yra ir bus šalies gynyba. Šiai problemai spręsti būtina sukurti atitinkamą gynybos stra-

teigiją, kurią įgyvendinant būtų sprendžiami ir esminiai krašto apsaugos sistemos plėtros uždaviniai, numatyti valstybės plėtros strategijoje.

Krašto apsaugos sistemos plėtros strategija galėtų būti suvokiama kaip integruotas daugialypių strateginių sprendimų kompleksas. Jos turinys galėtų apimti tris pagrindines sprendimų sritis:

- sprendimus, įvardijančius grėsmių ir rizikų valstybės nacionaliniam saugumui visumą, kuriuos šalinant bei lokalizuojant turi dalyvauti krašto apsauga;
- sprendimus, įvardijančius šalies gynybą užtikrinančias priemones, t. y. tas sąlygas, kurioms esant būtų užtikrintas valstybės gynybos problemų sprendimas, be to, šie sprendimai savaip pristato conceptualias strategijos nuostatas;
- sprendimus, orientuotus į krašto apsaugos sistemos plėtros strategijos įgyvendinimo proceso valdymą.

Pažymėtina, kad ir sprendimų grupės, ir patys sprendimai tarpusavyje susiję, stipriai veikia vieni kitus.

Pirmoji sprendimų grupė turėtų apibūdinti krašto apsaugos sistemos plėtros prioritetus. Norint tai tinkamai atlikti būtina turėti grėsmių, rizikų ir jų katalizatorių valstybės saugumui įvertinimus, kurie galėtų būti atlikti aukštesnio lygio strategijoje, pavyzdžiui, nacionalinio saugumo strategijoje.

Vertinant strategiją ypač daug dėmesio reikėtų skirti vidinių grėsmių kilmės priežastims ir jų analizei, įvertinti galimas šių grėsmių pasekmes, galimybes jas valdyti. Tai daryti būtina, nes pastarųjų dešimtmečių įvykiai (teroristų išpuoliai Rusijoje, prieš JAV, ankstesni panašūs įvykiai kitose šalyse) rodo, jog kai kurios išorės grėsmės gali pasireikšti vidaus grėsmėmis (2001 m. rugsėjo 11 d. įvykiai JAV).

Dar vienas argumentas šiems teiginiams paremti būtų tai, kad viena svarbiausių praėjusio šimtmečio ir kitų, dar dabar tebevykstančių tragedijų (Rusijos bolševizmas, Italijos ir Vokietijos fašizmas, Kinijos „kultūrinė revoliucija“, Balkanų krizė ir kt.) priežasčių buvo neteisingai įvertintos vidaus grėsmės ir galimos jų pasekmės ir kad laiku nebuvo imtasi radikalių priemonių toms grėsmėms šalinti arba bent jas minimizuoti.

Šie įvertinimai yra krašto apsaugos sistemos plėtros prioritetų pagrindas. Neturint šių įvertinimų sistemos plėtros prioritetai gali būti nustatyti neteisingai, ir krašto apsaugos sistemos plėtra gali vykti geriausiu atveju šalutine, o ne reikiama kryptimi. Tai reiškia, kad ir tam skirti ištekliai bus panaudoti neracionaliai. Pavyzdžiui, nepagrįstai ir pernelyg pervertinus išorės grėsmes bei jų mastą itin daug lėšų pradedama skirti karinės gynybos posistemai plėsti kitų programų sąskaita.

Atsižvelgiant į tai, kad nepaprastųjų situacijų atveju į krašto apsaugos sistemą gali įsitraukti ir kai kurios privačiojo sektoriaus struktūros, vykdančios gynybos posistemų funkcijas, antroji sprendimų grupė turi numatyti būdus, numatančius, kokios šio sektoriaus struktūros ir kokia tvarka įtraukiamos į gynybos sistemą, kokias funkcijas jos turėtų vykdyti bei kitus aspektus.

Formuojant krašto apsaugos sistemos plėtros strategiją būtina atsižvelgti į sistemai svarbias strateginių sprendimų įgyvendinimo priemonių problemas bei šių problemų prioritetus. Pavyzdžiui, daugelyje Rytų ir Vidurio Europos šalių problemos, kurioms spręsti būtina priimti ypač konstruktyvius bei ryžtingus sprendimus, teikiančius galimybę sėkmingai siekti tų šalių integracijos į euroatlantines bei Europos struktūras, laikomos prioritetinėmis: žmoniškųjų išteklių raida, švietimas, mokslo ir technologijų plėtra, valstybės valdymas ir kt. Šios probleminės sritys svarbios ir Lietuvai, į jas būtina atsižvelgti rengiant strategiją.

Būtina suvokti, kad neįmanoma organizuoti tinkamos šalies gynybos be gerai išplėtos komunikacijų sistemos, be išsilavinusių ir gerai mokančių valdyti ginklų sistemas fiziškai sveikų žmonių. Sudėtinga šaliai, kuri dar nesugeba apsirūpinti bent dalimi to, ko reikia (technika, technologijomis, personalu ir pan.), kurti ir įgyvendinti šiuolaikinę krašto apsaugos plėtros strategiją. Orientuotis tik į užsienio valstybių paramą yra pragaištinga.

Ruošiant plėtros strategiją būtina prognozuoti ne tik optimistinius aplinkos pokyčių scenarijus, bet įvertinti ir pesimistinius. Baltijos šalių kelio į NATO tikrovė gana vaizdžiai demonstruoja įvairius veiksnius, kurių įtaka ilgina tą kelią ir nei Aljanso, nei stojančiųjų šalių norai neturi reikšmės. Nuo nepaprastųjų situacijų (netikėtų politinių krizių, gaivalinių nelaimių ir kt.), kurias likviduojant ar lokalizuojant gali tekti dalyvauti krašto apsaugos struktūroms, dar šaliai nesant kolektyvinės gynybos sistemos nare, šiuolaikiniame pasaulyje apsidrausti iš anksto neįmanoma. Šiame kontekste minėtinos kai kurios svarbios problemos, kurių sprendimas padėtų sušvelninti šių situacijų poveikį:

- problemos, susijusios su valstybėje sukaupto potencialo veiksmingu panaudojimu panaudojimo krašto apsaugos sistemai modernizuoti ir plėtoti;
- krašto apsaugos sistemos plėtros trajektorijų derinimo su kolektyvinės gynybos sistemos raidos trajektorijomis problemos;
- inovacijų skatinimo bei intelektualizacijos sistemos plėtros problemos;
- racionalios specializacijos ir integracijos į kolektyvinės gynybos sistemas problemas.

Valstybėje sukauptas potencialas gana dažnai panaudojamas ne visas ir neveiksmingai. Maža to, tokie potencialo panaudojimo atvejai kartais net nėra pastebimi ir fiksuojami. Dėl šios priežasties sistemos plėtros praktikoje kyla sunkumų tinkamai pasirinkti potencialo modernizavimo bei plėtros kryptis, o tai komplikuoja sistemos plėtros perspektyvą. Tokio panaudojimo efektyvumą reikėtų vertinti kompleksine socialinio, ekonominio ir ekologinio efektyvumo prasme.

Sistemos plėtros trajektorijų suderinimo problema lemia tai, kad integracijos į kolektyvinės gynybos struktūras sąlygomis vykstančios krašto apsaugos sistemos plėtros kryptys turi sutapti su kolektyvinės gynybos sistemos aplinkoje pasireiškiančiomis raidos kryptimis, o strateginiai sprendimai, numatantys sistemos plėtros perspektyvą, turi būti nukreipti pritaikymo prie bendrų raidos tendencijų ir dėsningumų kryptimi.

Inovacijų skatinimo bei intelektualizacijos problema lemia tai, kad intensyvėjant mokslo ir technologijų pažangai sistemos gebėjimą pasiekti ir išsaugoti tam tikrą lygį vis labiau lemia inovacinė veikla bei intelektualinio potencialo stiprinimas. Inovacijų ir intelektualinio potencialo stoka gali lėtinti sistemos plėtros procesą bei didinti tos plėtros atsilikimą.

Racionalios specializacijos ir integracijos į kolektyvinės gynybos sistemas problema lemia tai, kad valstybėje sukauptas, modernizuojamas ir plėtojamas potencialas gebėtų rasti savo nišą ir būtų tinkamai pritaikytas visai kolektyvinės gynybos sistemai. Be to, šio potencialo modernizavimas bei plėtra turi išsiskirti ir atitinkamu funkciniu kryptingumu.

Minėtų problemų suvokimas leidžia nustatyti tuos prioritetus, kurie ypač svarbūs sprendžiant krašto apsaugos sistemos plėtros klausimus, atitinkančius valstybės plėtros ir kolektyvinės gynybos sistemų plėtros kryptis.

Neabejotina ir tai, kad rengiant ir įgyvendinant krašto apsaugos sistemos plėtros strategiją kiekvienu konkrečiu atveju turi būti atsižvelgiama ir į šalies ypatumus bei šių ypatumų reikšmę specifinėmis tam tikro laikotarpio sąlygomis.

Formuluojant ir įgyvendinant trečios grupės sprendimus būtina suvokti, kad krašto apsaugos sistemos struktūra ir kokybė yra kintama – ji priklauso nuo bendros valstybės būsenos fazių: taikos metas, nepaprastoji ar karo meto padėtis. Sistema pagal konkrečios būsenos fazę keičia savo struktūrą bei funkcijas – kartu keičiasi ir sistemos valdymas.

Intensyviai vykstant globalizacijai, tarptautinei integracijai (taip pat ir į kolektyvinės gynybos sistemas) bei plėtojantis informacinei visuomenei vis didesnę reikšmę įgauna žmoniškųjų išteklių tobulinimas ir technologijų plėtra. Ši problema, ypač pirmoji

jos dalis, labai svarbi krašto apsaugos sistemos plėtrai dėl kelių priežasčių [16, p. 41]:

- krašto apsaugos politikos raidos sąlygos personalui kelia vis didesnius reikalavimus, kuriuos įvykdyti galima tikrai tobulinant personalo gebėjimus ir keičiant jo nuostatas bei motyvaciją;
- Lietuvos integravimosi į NATO procesas reikalauja, kad krašto apsaugos sistemos personalas išmanytų ne tik savo šalies, bet ir būsimų partnerių tokių pačių struktūrų funkcionavimo ypatumus;
- krašto apsaugos sistemoje iki šiol vyravo tradicija, kad jos personalui kopiant karjeros laiptais prioritetas skiriamas specialiajai, o ne vadybinei kompetencijai;
- didėjantys krašto apsaugos sistemos plėtos tempai didėja, o tai reikalauja, kad personalas nuolat įsisavintų naujus gebėjimus bei nuostatas.

Nurodytų priežasčių galima būtų išvengti tobulinant valstybės institucijų personalo tarnybų veiklą šioms priemonėms:

- valstybės personalo valdymo sistemos reformos kontekste modernizuoti krašto apsaugos personalo tarnybų darbą;
- krašto apsaugos sistemos personalo tarnybose turi dirbti personalo vadybos specialistai, turintys vadybinį išsilavinimą bei darbo patirtį, arba socialinių mokslų srities specialistai (turintys diplomuoto magistro ar jam prilygstantį kvalifikacinį laipsnį);
- personalo tarnybos turi tapti personalo atrankos, kvalifikacijos tobulinimo ir įvertinimo kriterijų parinkimo, kriterijų tinkamumo patikrinimo struktūromis.

Personalas vadyba, kaip praktinė vadybinė veikla, – tai žmogaus įvertinimas prieš įteisinant su juo darbo santykius (personalas telkimas ir atranka), tolesnis jo įvertinimas jam dirbant organizacijoje ir nutraukiant su juo darbo sutartį. Tai itin svarbu vertinant krašto apsaugos personalą, kurio veikla susijusi su ginklo panaudojimu, su jo ypatinga padėtimi kitų valstybės tarnautojų atžvilgiu. Šiam darbui atlikti reikalingi aukštos kvalifikacijos personalo vadybos specialistai. Nuo jų kvalifikacijos ir pastangų priklauso personalo kokybė. Žmogus vertinamas visame žmoniškųjų išteklių raidos procese, todėl priimant teisingą sprendimą lemti turi personalo vadybos specialistas, o ne organizacijos vadovų objektyvumas [17, p. 52].

Personalas vadyba, kaip specifinė vadybinė veikla, reikalauja specialiai šiam darbui parengtų specialistų. Jų kvalifikacijos ir jų darbo kokybės problema spręstina rengimo, atrankos, profesinės veiklos ir veiklos įvertinimo kokybės lygiais.

Būtina atsižvelgti į tai, kad vidinės (vadybinės) sąnaudos neturi tiesioginės kiekybinės išraiškos pinigais. Tačiau būtent šios pastangos kokybei gerinti yra ir prielaida, ir sąlyga turėti ekonominę (išorinę) kokybės gerinimo efektą.

Integruojantis Lietuvos gynybos sistemai į NATO turėtų būti sukurta nepertraukiama krašto apsaugos ir kitų gynybos sistemos komponentų personalo kvalifikacijos tobulinimo sistema, kurią galėtų sudaryti šie elementai:

- specialistų, reikalingų ir tinkančių dirbti sistemos struktūrose, *paiėška*;
- konkrečioms pareigoms eiti bei funkcijoms atlikti labiausiai tinkančių ir kryptingai ruoštinų specialistų *atranka*;
- specialistų, pradėjusių arba pradedančių dirbti sistemoje, *įvadinis mokymas*;
- visų sistemos lygių bei grandžių personalo tęstinis kvalifikacijos tobulinimas, apimantis ir *pareigybinį*, ir *tikslinį* kvalifikacijos tobulinimą;
- visų sistemos lygių bei grandžių personalo *atstovavimas*;
- *specialistų* perkvalifikavimas.

Personalas nepertraukiamo kvalifikacijos tobulinimo sistemos suformavimo ir tolesnės žmoniškųjų išteklių raidos pagrindu turi būti sukurta prielaidos krašto apsaugos nepriekaištingai darbo kokybei rengiant ir įgyvendinant krašto apsaugos politiką žmoniškųjų išteklių valdymo srityje.

Išvados

1. Lietuvos krašto apsaugos politika buvo kuriama ir įgyvendinama ypatingomis sąlygomis. Jos raidai būdingi trys laikotarpiai – jie skiriasi politikos raidos tipu. Politikos raida ganėtinai nuosekli, dėmesys telkiamas į esminių uždavinių įgyvendinimą.

2. Pagrindinis politikos raidos orientyras – kolektyvinė saugumo ir gynybos sistema – NATO. Šio orientyro laikomasi iki šiol. Politikos raidoje pastebimas esminis trūkumas – nesukurta politikos vertinimo metodika, politika per visą raidos laikotarpį nėra karto oficialiai nebuvo įvertinta. Šis trūkumas visuomenėje pasireiškia kiek iškreiptu požiūriu į krašto apsaugos sistemos finansavimą.

3. Pastebimas silpnas visuomenės dalyvavimas krašto apsaugos politikos formavimo ir įgyvendinimo procese. Bendradarbiavimas gana skurdus, apsiribojama vien tik Krašto apsaugos ministerijos siūlomomis bendro pobūdžio priemonėmis bei renginiais. Plėtojant krašto apsaugos politiką būtina į šį procesą įtraukti kuo daugiau visuomenės, nes karo atveju krašto apsaugos sistema gali pasiekti maksimalų ko-

vinės parengties lygį tik visuomenės remiama.

4. Įgyvendinant krašto apsaugos politiką, esminius jos uždavinius buvo sukurta krašto apsaugos sistema, kuri preliminariai vertinant pagal savo veiksmingumą galėtų užtikrinti vidutinį saugumo laipsnį. Aukštas (visiškas) saugumo laipsnis pasiekiamas tik išsiliejus į kolektyvinę saugumo bei gynybos sistemą.

5. Tolesnė krašto apsaugos sistemos plėtra – tai sudėtingų ir prieštaringų procesų kompleksas, reikalaujantis gilaus suvokimo bei pažinimo, sisteminio požiūrio ir efektyvaus valdymo. Esminė sąlyga sėkmingai plėtoti sistemą – sugebėjimas parengti ir įgyvendinti ilgalaikę strategiją. Ji turėtų kompleksiskai išnaudoti visas politinio, socialinio, ekonominio gyvenimo ir technologinės pažangos galimybes, išryškinti ilgalaikės plėtros prioritetus, numatyti svarbius problemų sprendimo būdus bei ateityje galinčių pasireikšti problemų prevenciją.

Literatūra

1. Melnikas B. *Valstybės saugumo strategijos projektavimo problemos*. Lietuvos Respublikos gynybos problemos. Mokslinė konferencija – Vilnius: Lietuvos karo akademija, 1996.
2. Orenius A. *Gynybos sistema kaip valstybinio valdymo objektas*. Viešoji politika ir administravimas, 2002. Nr. 2.
3. Lane J. E. *Viešasis sektorius*. – Vilnius: Margi raštai, 2001.
4. Parsons W. *Viešoji politika*. – Vilnius: Eugrimas, 2001.
5. *Lietuvos Respublikos Aukščiausiosios Tarybos ir Aukščiausiosios Tarybos Prezidiumo dokumentų rinkinys*, 1 knyga, 109; 5 knyga, 47, 419. – Vilnius: LR AT, 1991.
6. *Lietuvos Respublikos Aukščiausiosios Tarybos (pirmoji sesija) stenogramos*. 9 knyga. – Vilnius: Valstybinis leidybos centras, 1991, 439–444.
7. *Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas 1990 m. gegužės 17 d.* Nr. 155.
8. *Lietuvos Respublikos Aukščiausiosios Tarybos (pirmoji sesija) stenogramos*. 10 knyga. – Vilnius: Valstybinis leidybos centras, 1991, 153-154, 168, 193- 199, 258-275.
9. *Lietuvos Respublikos Aukščiausiosios Tarybos (antroji sesija) stenogramos*. 9 knyga. – Vilnius: Valstybinis leidybos centras, 1991, 134.
10. *Lietuvos Respublikos nacionalinio saugumo pagrindų įstatymas*. Valstybės žinios, 1997. Nr. 2–16.
11. *Lietuvos Respublikos krašto apsaugos sistemos organizavimo ir karo tarnybos įstatymas*. Valstybės žinios, 1998, Nr. 49–1326.
12. *Baltoji Lietuvos gynybos politikos knyga*. – Vilnius: KAM, 2002.
13. *Lietuvos Respublikos nepaprastosios padėties įstatymas*. Įstatymo projektas / IX – 1428 / 2002 03 06.
14. *Lietuvos Respublikos karo padėties įstatymas*. Valstybės žinios, 2000, Nr. 52–1482.
15. Kardelis K. *Mokslinių tyrimų metodologija ir metodai*. – Kaunas: Technologija, 1997.
16. Melnikas B. *Valstybės raidos strategija: rengimo ir įgyvendinimo problemos*. Viešasis administravimas, 2002. Nr. 1.
17. Chlivickas E. *Valstybės tarnyba: žmogiškųjų išteklių raidos strategija*. Viešasis administravimas, 2002. Nr. 1.

Algirdas Orenius

Analysis of Lithuanian National Defence Policy

Summary

The Lithuanian academic community groundlessly pays little attention to the State security policy, even though it was of considerable importance in Lithuania's joining to the NATO and EU. In autumn 2002 the efficiency of the policy was positively evaluated in the general context of the country and Lithuania eventually received an official invitation to join the structures.

The article analyses the Lithuanian State security policy, its peculiarities, development from 1990 to 2002, as well as provides suggestions for the development periods and gives prognosis on its development perspectives.

Algirdas Orenius – Lietuvos teisės universiteto Valstybinio valdymo fakulteto Valdymo teorijos katedros docentas, mokslų daktaras

Telefonas (+370 5) 2 47 92 55, (+370 5) 2 71 45 29

Elektroninis paštas vtk@ltu.lt

Straipsnis įteiktas 2003 m. kovo mėn.; recenzuotas; parengtas spausdinti 2003 m. lapkričio mėn.

DOI: 10.5755/j01.ppa.0.6.27269